

Катерина БЄЛІНСЬКА,
приватний нотаріус Харківського міського нотаріального округу

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У ПЕРЕХІДНИЙ ПЕРІОД У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ВТРАТОЮ ЧИННОСТІ ГОСПОДАРСЬКОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

28 лютого 2025 року набрав чинності Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» від 09.01.2025 № 4196-IX (далі — Закон), який вводиться в дію через шість місяців з дня набрання ним чинності, тобто з 28 серпня 2025 року, за винятком окремих положень. Цим Законом внесено низку змін до:

- Цивільного кодексу України;
- Господарського процесуального кодексу України;
- Кодексу України з питань банкрутства;
- Земельного кодексу України;
- Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»;
- Закону України «Про акціонерні товариства»;
- Закону України «Про виконавче провадження»;
- Закону України «Про іпотеку»;
- Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»;
- Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань»;
- тощо.

Цим Законом визначено, що Господарський кодекс України (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., №№ 18–22, ст. 144) втрачає чинність, з дня введення в дію цього Закону.

До приведення законодавства України у відповідність із цим Законом нормативно-правові акти застосовуються в частині, що не суперечить цьому Закону.

Протягом перехідного періоду, передбаченого цим Законом, статuti та внутрішні положення підприємств та їхніх правонаступників підлягають приведенню у відповідність із цим Законом.

До моменту приведення статутів та внутрішніх положень підприємств у відповідність із цим Законом вони застосовуються в частині, що не суперечить цьому Закону.

Підприємства та їхні правонаступники звільняються від сплати адміністративного збору за проведення реєстраційних дій у зв'язку з приведенням їхньої діяльності у відповідність із цим Законом.

Державні та комунальні некомерційні підприємства протягом перехідного періоду, передбаченого цим Законом, у своїх найменуваннях слова «державне некомерційне підприємство» або «комунальне некомерційне підприємство» замінюють відповідно словами «державне

некомерційне товариство» або «комунальне некомерційне товариство».

Зміна організаційно-правової форми юридичної особи з державного некомерційного підприємства або комунального некомерційного підприємства на відповідно державне некомерційне товариство або комунальне некомерційне товариство здійснюється державним реєстратором юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань під час державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань, щодо її найменування, передбачених абзацом першим цього пункту, без подання окремої заяви та без справляння адміністративного збору.

Зміна найменування державного або комунального некомерційного підприємства відповідно до вимог цього пункту не вважається його перетворенням.

Після закінчення перехідного періоду, передбаченого цим Законом, юридичні особи, зареєстровані в організаційно-правовій формі державного некомерційного підприємства, комунального некомерційного підприємства, вважаються відповідно державним некомерційним товариством, комунальним некомерційним товариством та керуються законодавством про державні та комунальні некомерційні товариства незалежно від прийняття такими юридичними особами рішення про зміну найменування та державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань.

З дня введення в дію цього Закону дія Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» поширюється на дочірні

підприємства, іноземні підприємства, підприємства об'єднання громадян, підприємства споживчої кооперації, приватні підприємства у випадках, якщо відповідні правовідносини не врегульовані їхніми статутами та іншими законами.

Якщо у перехідний період власник (уповноважений орган управління об'єктами державної власності, уповноважений орган місцевого самоврядування) не прийняв рішення про припинення дочірнього підприємства, іноземного підприємства, підприємства об'єднання громадян (релігійної організації, профспілки), підприємства споживчої кооперації, приватного підприємства відповідно до цього Закону, до регулювання діяльності таких підприємств після завершення перехідного періоду застосовуються положення Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», що регулюють діяльність товариств з обмеженою відповідальністю, а статuti таких підприємств у частині, що суперечить Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», є недійсними.

Господарські товариства, 100 відсотків акцій (часток) у статутному капіталі яких належать державі, юридичні особи інших організаційно-правових форм, єдиним учасником (засновником) яких є держава, мають право здійснювати діяльність, яка до введення в дію цього Закону дозволяється виключно державним підприємствам.

Статтею 13 Закону встановлені особливості створення і діяльності юридичних осіб та державної реєстрації змін до відомостей про юридичних осіб.

Частиною першою ст. 13 Закону встановлено, що створення юридичних осіб в організаційно-правових формах державного підприємства (державного комерційного підприємства, державного

некомерційного підприємства, казенного підприємства), комунального підприємства (комунального комерційного підприємства, комунального некомерційного підприємства), спільного комунального підприємства, **приватного підприємства**, іноземного підприємства, дочірнього підприємства, підприємства об'єднання громадян (релігійної організації, профспілки), підприємства споживчої кооперації **забороняється**.

Частиною другою ст. 13 Закону **забороняється внесення змін** до відомостей про державні підприємства (державні комерційні підприємства, казенні підприємства), комунальні підприємства, спільні комунальні підприємства, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань, крім:

- державної реєстрації припинення юридичної особи шляхом перетворення або ліквідації та пов'язаних з цим змін до відомостей про юридичну особу;
- державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, пов'язаних із зміною керівника юридичної особи, або державної реєстрації зміни складу комісії з припинення, голови комісії або ліквідатора, керуючого припиненням;
- державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, пов'язаних із передачею єдиного майнового комплексу державного підприємства до сфери управління Фонду державного майна України;
- державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, пов'язаних із відкриттям провадження у справі про банкрутство такої юридичної особи.

Забороняється закріплення (передача) майна за юридичними особами

на праві господарського відання або на праві оперативного управління.

Частина друга ст. 13 вводиться в дію через три роки та шість місяців з дня набрання чинності цим Законом, тобто з 28 серпня 2025 року.

Статтею 14 Закону визначені особливості припинення підприємств у перехідний період.

Частиною першою ст. 14 Закону встановлено, що протягом шести місяців з дня введення в дію цього Закону учасники (засновники) підприємства, уповноважений суб'єкт управління об'єктами державної власності приймають рішення про припинення підприємства (крім державних некомерційних підприємств), єдиним учасником (засновником) якого є держава, крім підприємств, щодо яких відкрито провадження у справі про банкрутство.

Частиною другою ст. 14 Закону визначено, що підприємство, єдиним учасником (засновником) якого є держава або територіальна громада (територіальні громади), припиняється в результаті перетворення або ліквідації.

Частина третя ст. 14 Закону визначає, що державне комерційне підприємство, казенне підприємство перетворюється в акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, 100 відсотків акцій (часток) у статутному капіталі якого належать державі, або в державне некомерційне товариство.

Вимоги статей 13 і 14 цього Закону не поширюються на підприємства, установи та організації залізничного транспорту загального користування, які перебувають у стані припинення в результаті реорганізації шляхом злиття в акціонерне товариство «Українська залізниця» відповідно до Закону України «Про особливості утворення акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування».

Законом внесено зміни до назви та частин першої–четвертої статті 120¹ Земельного кодексу України:

«Стаття 120¹. Перехід права на земельну ділянку у разі перетворення державного або комунального підприємства в акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, 100 відсотків акцій (часток) у статутному капіталі якого належать державі або територіальній громаді

1. Земельна ділянка державної власності, що належала на праві постійного користування державному підприємству, переходить до акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, 100 відсотків акцій (часток) у статутному капіталі якого належать державі, яке створилося шляхом перетворення такого державного підприємства і є його правонаступником, на праві оренди строком на 50 років. Земельна ділянка комунальної власності, що належала на праві постійного користування комунальному підприємству, переходить до акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, 100 відсотків акцій (часток) у статутному капіталі якого належать територіальній громаді, яке створилося шляхом перетворення такого комунального підприємства і є його правонаступником, на праві оренди строком на п'ять років. Орендна плата щодо земель сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності в такому разі встановлюється у розмірі не менше 12 відсотків нормативної грошової оцінки земельної ділянки, а якщо нормативну грошову оцінку земельної ділянки не проведено — не менше 12 відсотків нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі

по Автономній Республіці Крим або області.

2. Акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, 100 відсотків акцій (часток) у статутному капіталі якого належать державі або територіальній громаді, яке утворилося шляхом перетворення державного або комунального підприємства, звертається до органу виконавчої влади, органу Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування відповідно до повноважень, визначених статтею 122 цього Кодексу, з клопотанням про передачу в оренду земельної ділянки державної або комунальної власності, що належала державному або комунальному підприємству на праві постійного користування, у порядку, передбаченому статтею 123 цього Кодексу.

3. Рішенням про надання земельної ділянки державної або комунальної власності в оренду акціонерному товариству, товариству з обмеженою відповідальністю, 100 відсотків акцій (часток) у статутному капіталі якого належать державі або територіальній громаді, яке утворилося шляхом перетворення державного або комунального підприємства, також здійснюється припинення права постійного користування такою земельною ділянкою.

4. Якщо акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, 100 відсотків акцій (часток) у статутному капіталі якого належать державі або територіальній громаді, яке утворилося шляхом перетворення державного або комунального підприємства і є його правонаступником, протягом одного року з дня його державної реєстрації не звернулося

у встановленому законодавством порядку до органу виконавчої влади, органу Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, що здійснюють розпорядження земельною ділянкою державної або комунальної власності, яка належала державному або комунальному підприємству на праві постійного користування, з клопотанням про передачу її в оренду, право постійного користування такою земельною ділянкою (крім земельної ділянки, на якій розташовані об'єкти нерухомого майна (будівлі, споруди) припиняється на підставі рішення зазначеного органу виконавчої влади, органу Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування (із залишенням її у державній або комунальній власності), а земельна ділянка (щодо земель сільськогосподарського призначення — право її оренди) виставляється на земельні торги».

Законом внесено зміни до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» та додано види речових прав на нерухоме майно, похідних від права власності:

пункт 2 частини першої ст. 4 після абзацу десятого доповнено трьома новими абзацами такого змісту:

- **«узуфрукт державного майна;**
- **узуфрукт комунального майна;**
- **право відання державним майном».**

Також частину четверту ст. 24 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» доповнено пунктом 19 такого змісту:

«19) державної реєстрації права власності у зв'язку з внесенням майна до статутного капіталу юридичної особи, створеної шляхом перетворення державного підприємства, комунального підприємства, спільного комунального підприємства».

У зв'язку з чим, відмова в державній реєстрації прав з підстави, зазначеної у пункті 6 частини першої ст. 24 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», не застосовується у разі державної реєстрації права власності у зв'язку з внесенням майна до статутного капіталу юридичної особи, створеної шляхом перетворення державного підприємства, комунального підприємства, спільного комунального підприємства.

Цілі й завдання прийняття Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» спрямовані на усунення суперечностей між Цивільним кодексом України та актами спеціального законодавства, також на вдосконалення виду організаційно-правових форм юридичних осіб, та забезпечення стабільності і передбачуваності їх правового регулювання. ✎

Катерина БЄЛІНСЬКА,
приватний нотаріус Харківського міського нотаріального округу

ПРЕДСТАВНИЦТВО В НОТАРІАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Представництво є цивільним правовідношенням, змістом якого є вчинення однією стороною (представником) правочинів від імені іншої сторони (яку представляють), в результаті чого цивільні права та обов'язки виникають, змінюються і припиняються безпосередньо для особи, яку представляють.

Інститут представництва сприяє більш повному здійсненню прав та обов'язків суб'єктами цивільних правовідносин в тих випадках, коли вони в силу різних обставин не можуть здійснити необхідні юридичні дії особисто.

Однією з особливостей представницьких відносин є те, що представник може мати право або бути зобов'язаним укласти правочини від імені іншого суб'єкта. Це залежить від виду представництва. При представництві, заснованому на довіреності, представник не зобов'язаний, а уповноважений вчинити правочини від імені та в інтересах довірителя, оскільки видача довіреності — односторонній правочин, юридична чинність якого залежить винятково від довірителя. Для того, щоб довіреність була реалізована, необхідне зустрічне волевиявлення представника, що виражається у вчиненні дій, щодо яких він уповноважений за довіреністю.

Відповідно до вимог ст. 237 ЦК України представництвом є правовідношення,

в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє.

Представниками і тими, кого представляють, можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Особою, яку представляють, може бути будь-яка правоздатна особа: людина — з народження, юридична особа — з моменту її утворення. У тих випадках, коли тим, кого представляють, є громадянин, він може бути як дієздатним, так і недієздатним. Однак це стосується лише так званого обов'язкового представництва. У добровільному представництві, яке ґрунтується на волевиявленні того, кого представляють, для вираження волі на встановлення відносин представництва необхідна дієздатність цієї особи.

До представників теж є вимоги. Представниками можуть бути фізичні особи, які мають достатній обсяг дієздатності. За загальним правилом, це повнолітні, тобто особи, що досягли 18-річного віку. Представниками не можуть бути особи, що перебувають під опікою або піклуванням.

При посвідченні довіреності нотаріус не вимагає присутності особи — представника та не встановлює його дієздатність. Довіритель самотійно обирає

особу, якій він довіряє вчинити дії від його імені та на його ім'я та несе за свій вибір відповідальність.

Згідно з вимогами ч. 3 ст. 8 Закону України «Про нотаріат» на представника за довіреністю теж розповсюджується обов'язок дотримання нотаріальної таємниці.

У ч. 3 ст. 8 прописано, що обов'язок дотримання нотаріальної таємниці поширюється також на осіб, яким про вчинені нотаріальні дії стало відомо у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків чи іншої роботи, на осіб, залучених для вчинення нотаріальних дій у якості свідків, та на інших осіб, яким стали відомі відомості, що становлять предмет нотаріальної таємниці.

Особи, винні в порушенні нотаріальної таємниці, несуть відповідальність у порядку, встановленому законом.

Частиною 3 ст. 237 ЦК України встановлено, що представництво виникає на підставі договору, закону, акта органу юридичної особи та з інших підстав, встановлених актами цивільного законодавства.

Представництво на підставі договору виникає за договором доручення

ЦК України регламентовано, що за договором доручення одна сторона (повірений) зобов'язується вчинити від імені та за рахунок другої сторони (довірителя) певні юридичні дії. Правочин, вчинений повіреном, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки довірителя. Довіритель зобов'язаний видати повіреному довіреність на вчинення юридичних дій, передбачених договором доручення.

Статтею 244 ЦК України регламентовано, що представництво, яке ґрунтується на договорі, може здійснюватися за довіреністю.

Договір доручення — це внутрішня форма відносин повіреного

та довірителя. У випадку представництва інтересів довірителя перед третіми особами закон зобов'язує довірителя надавати довіреність в якій мають бути чітко визначені юридичні дії, які належить вчинити повіреному. Дії, які належить вчинити повіреному, мають бути правомірними, конкретними та здійсненими. Такі загальні вимоги до змісту довіреності передбачені, як вимогами ст. 1003 ЦК України, так і п. п. 2.1 п. 2 глави 4 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України.

Для усунення законодавчих колізій та прогалин в нотаріальному законодавстві Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» від 14.07.2020 № 775-ІХ (з метою узгодження термінології) були внесені зміни до назви та змісту ст. 58 «Посвідчення довіреностей. Припинення дії довіреностей». До змін ця стаття мала назву «Посвідчення доручень. Припинення доручень». І по тексту цієї статті термін «доручення» змінений на термін «довіреність».

Представництво на підставі акта органу юридичної особи

Актом органу юридичної особи вважаються статутні документи.

Відповідно до вимог цивільного законодавства залежно від організаційно-правової форми юридичної особи установчими документи можуть бути статут, засновницький договір, установчий акт, Положення. Юридична особа приватного права може створюватися та здійснювати діяльність на підставі модельного статуту, затвердженого Кабінетом Міністрів України.

Юридична особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону.

Які правочини не може вчиняти представник

Частиною 2 ст. 238 ЦК України визначено, що представник не може вчиняти правочин, який відповідно до його змісту може бути вчинений лише особисто тією особою, яку він представляє.

Звернемось до змісту та вимогам Сімейного кодексу України (далі — СК України).

СК України регулює сімейні особисті немайнові та майнові відносини між подружжям, між батьками та дітьми, усиновлювачами та усиновленими, між матір'ю та батьком дитини щодо її виховання, розвитку та утримання (ст. 2 СК України).

Сімейні права є такими, що тісно пов'язані з особою, а тому не можуть бути передані іншій особі (ст. 14 СК України).

Отже, СК України регулює відносини між особами з визначеним статусом сімейних правовідносин (батько, мати, дитина, баба, дід), такий статут підтверджується додатковими документами (свідectво про шлюб, свідectво про народження тощо).

Статтею 9 СК України визначено, що подружжя, батьки дитини, батьки та діти, інші члени сім'ї та родичі, відносини між якими регулює цей Кодекс, можуть врегулювати свої відносини за домовленістю (договором), якщо це не суперечить вимогам цього Кодексу, інших законів та моральним засадам суспільства.

Так, за вимогами СК України можуть бути укладені такі правочини: Договір подружжя про надання утримання, Договір між батьками про сплату аліментів на дитину, Шлюбний договір, Договір про визначення місця проживання дитини тощо.

Статтею 78 СК України встановлено, що **подружжя** має право укласти **договір про надання утримання** одному з них, у якому визначити

умови, розмір та строки виплати аліментів.

Статтею 189 СК України визначено, що **батьки** мають право укласти **договір про сплату аліментів на дитину**, у якому визначити розмір та строки виплати.

Вимогами ст. 92 СК України визначено, що **шлюбний договір** може бути укладено **особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжям**.

Аналізуючи вимоги вищезазначених статей СК України, доходимо висновку, що при посвідченні договорів, які регулюють сімейні правовідносини головною ознакою осіб, учасників договору є їх сімейний статус (чоловік та дружина, або наречені, матір та батько та дитина тощо). Оскільки вищезазначеними договорами регулюються немайнові та майнові відносини між членами сім'ї, що тісно пов'язані із цією особою, яка є стороною договору.

Постановою Верховного Суду у справі № 757/10715/17-ц встановлено, що шлюбний договір не може укладатись представником за дорученням. Шлюбний договір, на відміну від інших правочинів майнового характеру, нерозривно пов'язаний з особою його учасників, тому укладання зазначеного договору на підставі довіреності їхніми представниками визнається недійсним. Системний аналіз статей 2, 9, 14 СК України дає підстави для висновку про існування особливостей у регулюванні відносин з реалізації подружжям (нареченими) майнових сімейних прав при укладенні шлюбного договору, а відповідно, виходячи із цих особливостей потрібно оцінювати і допустимість представництва під час укладення шлюбного договору. Частиною 2 ст. 238 ЦК України передбачено, що представник не може вчиняти правочин, який відповідно до його змісту може бути вчинений лише особисто тією особою, яку він представляє.

Суб'єктами шлюбного договору можуть бути: 1) особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу (наречені); 2) подружжя (дружина та чоловік), а майнові відносини між подружжям (нареченими) є такими, що тісно пов'язані із особою, тому Верховний Суд доходить висновку, що шлюбний договір не може укладатись за дорученням, оскільки представнику заборонено вчиняти правочин, який може бути вчинений лише особисто тією особою, яку він представляє (ч. 2 ст. 238 ЦК України).

Також п. п. 2.3 п. 2 глави 4 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України

визначено, що довіреність на вчинення правочину, який відповідно до його змісту може бути вчинений лише особисто довірительом, **нотаріусом не посвідчується**.

У зв'язку із вищевикладеним вважаю, що навіть якщо при укладенні шлюбного договору за довіреністю, в якій буде прописаний повний зміст шлюбного договору, буде визнаний не дійсним за вимогами ч. 2 ст. 215 ЦК України (Недійсним є правочин, якщо його недійсність встановлена законом (нікчемний правочин). У цьому разі визнання такого правочину недійсним судом не вимагається.) **✶**

Частиною 3 ст. 238 ЦК України передбачено, що представник, який вчиняє правочин за дорученням, не може бути особою, яку він представляє. Верховний Суд у своїх рішеннях неодноразово підтверджує, що шлюбний договір не може укладатись за дорученням, оскільки представнику заборонено вчиняти правочин, який може бути вчинений лише особисто тією особою, яку він представляє. Цей висновок ґрунтується на ч. 2 ст. 238 ЦК України, який встановлює, що шлюбний договір не може укладатись за дорученням. Верховний Суд у своїх рішеннях неодноразово підтверджує, що шлюбний договір не може укладатись за дорученням, оскільки представнику заборонено вчиняти правочин, який може бути вчинений лише особисто тією особою, яку він представляє. Цей висновок ґрунтується на ч. 2 ст. 238 ЦК України, який встановлює, що шлюбний договір не може укладатись за дорученням.

Згідно з ч. 2 ст. 238 ЦК України, шлюбний договір не може укладатись за дорученням. Верховний Суд у своїх рішеннях неодноразово підтверджує, що шлюбний договір не може укладатись за дорученням, оскільки представнику заборонено вчиняти правочин, який може бути вчинений лише особисто тією особою, яку він представляє. Цей висновок ґрунтується на ч. 2 ст. 238 ЦК України, який встановлює, що шлюбний договір не може укладатись за дорученням. Верховний Суд у своїх рішеннях неодноразово підтверджує, що шлюбний договір не може укладатись за дорученням, оскільки представнику заборонено вчиняти правочин, який може бути вчинений лише особисто тією особою, яку він представляє. Цей висновок ґрунтується на ч. 2 ст. 238 ЦК України, який встановлює, що шлюбний договір не може укладатись за дорученням.

Юридична особа, яка вчиняє правочин за дорученням, не може бути особою, яку вона представляє. Верховний Суд у своїх рішеннях неодноразово підтверджує, що правочин, вчинений юридичною особою за дорученням, є недійсним. Цей висновок ґрунтується на ч. 2 ст. 238 ЦК України, який встановлює, що правочин, вчинений особою, яку вона представляє, є недійсним.

Катерина БЕЛІНСЬКА,
приватний нотаріус Харківського міського нотаріального округу

БЕЗВІДКЛИЧНА ДОВІРЕНІСТЬ

Частиною 1 ст. 249 ЦК кодексу України визначено, що особа, яка видала довіреність, за винятком безвідкличної довіреності, може в будь-який час скасувати довіреність або передоручення. Відмова від цього права є нікчемною.

Частиною 3 ст. 249 ЦК України встановлено, що законом може бути встановлено право особи видавати безвідкличні довіреності на певний час. Безвідклична довіреність з корпоративних прав видається відповідно до закону, що регулює діяльність відповідних господарських товариств.

У зв'язку з вищевикладеним робимо висновок, що безвідклична довіреність може бути видана лише у випадках, передбачених законом.

Законодавством врегульований порядок видачі безвідкличної довіреності в двох випадках:

- при укладенні корпоративного договору;
- при забезпеченні виконання зобов'язань забудовника.

Так, ст. 10 Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» визначено, що за кожним об'єктом будівництва забудовник та управитель укладають договір доручення з відкладальними умовами, за яким управителю у разі

порушення забудовником умов договору доручається виконувати функції забудовника, у тому числі шляхом передоручення цих функцій іншим особам. При цьому забудовник на час дії договору має право надавати безвідкличну довіреність управителю на право делегування третім особам функцій забудовника у разі порушення ним умов договору з управителем.

Стосовно корпоративних відносин розглянемо норми Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

Статтею 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» визначено, що договір, за яким учасники товариства зобов'язуються реалізовувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації, вчиняється в письмовій формі. Корпоративний договір може бути оплатним або безоплатним. Додатковими сторонами корпоративного договору також можуть бути саме товариство та треті особи. Корпоративний договір, який не відповідає цим вимогам, є нікчемним.

Дата укладення та строк дії корпоративного договору визначаються в договорі.

Корпоративний договір може передбачати умови або порядок визначення

умов, на яких учасник має право або зобов'язаний купити або продати частку у статутному капіталі (її частину), а також визначати випадки, коли таке право або обов'язок виникає.

Корпоративний договір, яким встановлюється обов'язок учасників забезпечити голосування згідно з вказівками органів управління товариства, є нікчемним.

Зміст корпоративного договору не підлягає розкриттю і є конфіденційним, якщо інше не встановлено законом або договором. Корпоративний договір, стороною якого є держава, територіальна громада, державне або комунальне підприємство чи юридична особа, у статутному капіталі якої 25 і більше відсотків прямо або опосередковано належить державі або територіальній громаді, оприлюднюється протягом 10 днів з моменту його укладення шляхом розміщення на сайті відповідного органу державної влади, органу місцевого самоврядування.

Договір, укладений стороною корпоративного договору на порушення такого корпоративного договору, є нікчемним, якщо інша сторона за договором знала або мала знати про таке порушення.

Сторони корпоративного договору можуть обрати право за умови дотримання положень Закону України «Про міжнародне приватне право».

Статтею 8 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» встановлено, що у разі якщо довіреність видається з метою виконання або забезпечення виконання зобов'язань учасників як сторін корпоративного договору, предметом яких є права на частку у статутному капіталі або повноваження учасників, або у зв'язку з передачею частки у статутному капіталі в заставу на підставі договору застави частки у статутному

капіталі товариства з метою забезпечення виконання зобов'язань заставодавця на користь заставодержателя, довіритель може зазначити у довіреності, що до закінчення її строку вона не може бути скасована без згоди представника або може бути скасована лише у випадках, передбачених у довіреності (**безвідклична довіреність**).

Характерні ознаки безвідкличної довіреності

Безвідкличну довіреність неможливо скасувати в будь-яких час.

Безвідклична довіреність припиняється у разі припинення зобов'язання, для виконання або забезпечення виконання якого вона видана.

У разі порушення прав та інтересів довірителя представник на вимогу довірителя має припинити користуватися безвідкличною довіреністю та відмовитися від неї. У разі виникнення спору безвідклична довіреність може бути скасована судом.

Безвідклична довіреність підлягає нотаріальному посвідченню.

Особа, якій видана безвідклична довіреність, не може передоручити вчинення дій, на які вона була уповноважена, іншій особі, якщо інше не передбачено у довіреності.

Вимоги до безвідкличної довіреності:

- 1) підлягає нотаріальному посвідченню;
- 2) при посвідченні довіреності нотаріус повинен ознайомитися зі змістом корпоративного договору та/або договору застави на підтвердження факту, що довіритель за цією довіреністю є учасником юридичної особи, який уклав корпоративний договір, або корпоративний договір та договір застави;
- 3) у довіреності повинен бути визначений строк;

4) у довіреності довіритель може зазначити, що до закінчення її строку вона не може бути скасована без згоди представника або визначити випадок скасування цієї довіреності;

5) передоручення за цією довіреністю можливе, якщо це визначено у довіреності;

6) задля уникнення спірних ситуацій та для ефективної реалізації своїх прав за безвідкличною довіреністю довірителю потрібно чітко визначити обсяг повноважень представника.

При роботі нотаріуса з цією довіреністю, вважаю, що обов'язково треба вимагати корпоративний договір для того, щоб додатково визначити обсяг повноважень представника та визначити факт, що довіреність на момент звернення до нотаріуса не припинена, тобто не припинені зобов'язання, для виконання або забезпечення яких видана така довіреність.

Практика Верховного Суду

Постанова Верховного Суду від 17.06.2020 у справі № 559/1193/17 (провадження № 61-39855св18) (можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90021514>) в аспекті визнання довіреності недійсною.

Нотаріусом було посвідчено безвідкличну довіреність на розпорядження майном. Довіритель звернувся до суду, щодо оскарження цієї довіреності.

Суд дійшов висновку, що включена до довіреності нікчемна умова щодо її безвідкличності не є підставою для визнання недійсною довіреності в цілому.

Постанова Верховного Суду від 05.12.2018 у справі № 323/19/16-ц (провадження № 61-14514ск18), з текстом якої можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78469576> про визнання недійсною безвідкличної довіреності з моменту її видачі у частині умови про її безвідкличність.

Скасування безвідкличної довіреності

Частиною 1 ст. 249 ЦК України визначено, що особа, яка видала довіреність, за винятком безвідкличної довіреності, може в будь-який час скасувати довіреність або передоручення.

Частиною 3 ст. 8 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» встановлено, що разі виникнення спору безвідклична довіреність може бути скасована судом.

Також частиною 1 ст. 8 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» встановлено, що довіритель може зазначити у довіреності, що до закінчення її строку вона не може бути скасована без згоди представника або може бути скасована лише у випадках, передбачених у довіреності.

У зв'язку вищевикладеним безвідклична довіреність не може бути скасована в будь-який час, лише у випадку, передбаченому у довіреності, також за згодою представника, або за рішенням суду.

При скасування безвідкличної довіреності за згодою представника, в такому випадку до нотаріуса звертається як довіритель, так і представник за довіреністю особисто та надають відповідного змісту заяву. ✖

Катерина БЕЛІНСЬКА,
приватний нотаріус Харківського міського нотаріального округу

ПРАВОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ТА ДОДАТКОВОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ ПІД ЧАС НАБУТТЯ НИМ ЧАСТКИ У ВЛАСНОМУ СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ

Товариство має право придбавати частки у власному статутному капіталі. Метою використання частки, придбаної таким чином, є залучення товариством інвестицій для розвитку господарської діяльності. Товариство, купуючи частку у власному статутному капіталі, виконує функції інвестора: стає учасником товариства та таким чином має можливість інвестувати кошти в бізнес без зміни структури і вартості вкладів інших учасників товариства.

Порядок придбання частки у власному статутному капіталі товариства передбачений ст. 25 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (далі — Закон).

Так, відповідно до вимог ч. 1 ст. 25 Закону товариство має право придбавати частки у власному статутному капіталі без його зменшення на розмір такої частки лише за умови, що на день такого придбання товариство сформує резервний капітал у розмірі ціни придбання викупленої частки, який не може використовуватися для здійснення виплат на користь учасників такого товариства.

З наведеного випливає, що законодавством передбачено два шляхи придбання частки товариством у власному статутному капіталі: шляхом її зменшення, в такому випадку частка фактично

анулюється і зникає як майно, або шляхом її придбання за договором.

Умовою продажу частки учасником товариства є те, що така частка повинна бути оплаченою, тобто повністю сформованою.

При проведенні державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань, пов'язаних з набуттям частки у власному статутному капіталі товариством, реєстратор одночасно вносить запис про зменшення розміру статутного капіталу на розмір відповідної частки у статутному капіталі. Ці вимоги не застосовуються, якщо товариство, яке набуває частку у власному статутному капіталі, разом із заявою про державну реєстрацію надасть довідку про формування резервного капіталу у розмірі, який відповідно до закону допускає володіння часткою у власному статутному капіталі. У такому випадку відбувається перехід частки до самого товариства без зміни розміру статутного капіталу товариства.

Резервний капітал створюється із суми резервів, створених відповідно до чинного законодавства або установчих документів за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства до підписання договору купівлі-продажу

частки в статутному капіталі товариства. Розмір резервного капіталу повинен складати розмір ціни придбання викупленої частки, а не номінальної вартості частки.

Придбання товариством частки у власному статутному капіталі відбувається за відплатним договором.

У свою чергу, відплатними варто визнавати договори, в яких одна сторона за виконання нею обов'язку повинна отримати відповідне відшкодування чи то у формі грошей, інших майнових цінностей, чи то у формі іншого зустрічного надання, наприклад, купівля-продаж, міна тощо.

Отже, у разі придбання товариством частки у власному статутному капіталі укладається договір купівлі-продажу частки в статутному капіталі товариства. Відповідно до вимог діючого законодавства такий договір не підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню. Водночас на вимогу сторін договір може бути нотаріально посвідчений (ст. 54 Закону України «Про нотаріат»).

Разом із вищезазначеним договором обов'язково підписується акт приймання-передачі частки у статутному капіталі товариства. Справжність підписів на акті засвідчується нотаріально з обов'язковим використанням спеціальних бланків нотаріальних документів.

Відплатний договір про набуття товариством частки у власному статутному капіталі укладається лише за одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники товариства (ч. 4 ст. 25 Закону). Наприклад, смерть одного з учасників не надає права приймати рішення загальним зборам учасників товариства про укладення відплатного договору. В такому випадку треба дочекатись або вступу спадкоємців до складу учасників товариства, або при закінченні строку,

визначеного для вступу спадкоємців до складу учасників (ч. 2 ст. 23 Закону), виключити померлого учасника зі складу. Також важливо звернути увагу на те, що всі учасники на загальних зборах повинні проголосувати «ЗА» укладення відплатного договору.

Обов'язковість нотаріального засвідчення справжності підпису на вищезазначеному рішенні загальних зборів учасників товариства законодавством не передбачено, оскільки таке рішення не є підставою для проведення реєстраційних дій в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань.

Також треба зазначити, що згідно з висновком Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду, відповідно до постанови від 28.07.2021 у справі № 904/1112/20 ототожнення частки учасника в статутному капіталі товариства із часткою, яка належить самому товариству у цьому товаристві, є помилкою. Частка, яка належить товариству, не наділяє його корпоративними правами (ст. 167 Господарського кодексу України) — участю в управлінні та іншими правомочностями, передбаченими законом і статутними документами щодо самого себе. Нереалізація товариством своєї частки не змінює її правового статусу та не наділяє товариство правом брати участь у голосуванні на позачергових загальних зборах та у визначенні кількості голосів на цих зборах. Тобто товариство не є учасником щодо самого себе. Отже, учасником товариства не може бути саме товариство, а наявність у нього частки не наділяє його правами і обов'язками учасника, оскільки це суперечить сутності корпоративних правовідносин. Володіння товариством часткою у своєму статутному капіталі є обмеженим як тимчасовістю (один рік з моменту

придбання з обов'язком її відчуження), так і порядком корпоративного управління (неможливість голосування на загальних зборах цього товариства). Отже, голоси, які припадають на частку, яка належить самому товариству, не враховуються при визначенні результатів голосування на загальних зборах учасників з будь-яких питань.

Також частки, що належать товариству, не враховуються при визначенні результатів голосування на загальних зборах учасників при розподілі прибутку товариства, а також при розподілі майна товариства у разі його ліквідації (ч. 3 ст. 25 Закону).

У разі придбання частки учасника самим товариством без зменшення статутного капіталу товариства воно зобов'язане здійснити відчуження такої частки відплатно не пізніше ніж

через один рік з дня придбання частки. Відчуження частки повинно відбутися також шляхом укладення договору купівлі-продажу, оскільки договір є відплатним.

Варто звернути увагу, що при відчуженні частки товариством згода загальних зборів учасників на укладення такого договору вже не потрібна. У такому разі головне — врахувати строк, який не може перевищувати один рік. Але ч. 4 ст. 25 Закону передбачено, що статутом товариства може бути встановлений й інший строк для відчуження частки, придбаної товариством у власному статутному капіталі. Відповідне положення може бути внесене до статуту товариства, змінене або виключене з нього одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь усі учасники товариства. **А**